

26. *Quercus robur* L. — Dąb szypułkowy

Ogólny zasięg tego gatunku obejmuje niemal całą Europę, od wybrzeży Morza Śródziemnego po Skandynawię. Północna granica zasięgu przechodzi przez północną Szkocję, wybrzeże Norwegii po 63° szer. geogr. półn., przez południową Szwecję i Finlandię, środek Niziny Wschodnio-Europejskiej, aż po południowy Ural i środkowy bieg Wolgi. Na południu *Q. robur* występuje w północnej części Półwyspu Pirenejskiego, na Półwyspie Apenińskim i na Bałkanach oraz na środkowej Ukrainie (Meusel, Jäger, Weinert, 1965, *Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora*). Poza tym podgatunek dębu szypułkowego — *Q. robur* subsp. *pedunculiflora* (C. Koch) Menits., który uważa się często za samodzielny takson, podawany jest z Półwyspu Bałkańskiego, Krymu, Kaukazu, z Turcji i północnego Iranu (Menitsky, 1972, *Novitates Systematicae Plantarum Vascularium*, 9).

W pionowym rozmieszczeniu dąb ten znany jest z gór Armenii i Kurdystanu oraz z Kaukazu z wysokości 1800 m n. p. m. (Menitsky, l. c.; Svoboda, 1955, *Lesni dřeviny a jejich porosty*, 2), w Alpach Szwajcarskich występuje do wysokości 1420 m (Hegi, 1957, *Illustrierte Flora von Mittel-Europa*, 5, 3), w południowych Karpatach i północnych Bałkanach do 1200 - 1300 m (Svoboda, l. c.), w górach północnego Tyrolu do 1000 m, a w formie krzewiastej do 1225 m i w Lesie Bawarskim do 970 m (Meusel, Jäger, Weinert l. c.).

Mapa ogólnego rozmieszczenia *Q. robur* była opracowana wielokrotnie; ostatnio opublikował ją w roku 1965 H. Meusel, E. Jäger, E. Weinert (l. c.).

Q. robur występuje pospolicie na niżu i w dolnych partiach gór. Najczęściej rośnie na zdegradowanych czarnoziemach i aluwiach rzecznych, gdzie też osiąga największe wymiary. Zwykle spotykany jest z *Fraxinus excelsior*, *Carpinus betulus*, *C. orientalis*, *Populus tremula*, *Ulmus scabra*, *Ulmus campestris*, *Tilia cordata*, *Picea excelsa*, *Corylus avellana*, *Cornus sanguinea*, *C. mas*, *Prunus spinosa*, *Frangula alnus* i innymi gatunkami (Sokolov, 1951, *Dereva i Kustarniki SSSR*, 2; Hegi, l. c.; Svoboda, l. c.). W północnej części swego zasięgu rośnie w dolinach rzek, a w środkowej wychodzi na międzyrzecza występując w zmieszaniu z jodłą; na południu tworzy przeważnie lite dąbrowy. Dąb szypułkowy jest dość odporny na suszę i zasolenie gleby, toteż często spotyka się go w lasach stepowych (Sokolov, l. c.).

W Polsce *Q. robur* jest gatunkiem przechodnim. Występuje pospolicie na niżu i na pogórzu. Jest jednym z głównych składników naszych drzewostanów. W Gorcach rośnie do wysokości 600 m n. p. m. (Kornaś, 1957, *Monogr. Bot.*, 5), w Bieszczadach Zachodnich wyznacza granicę między piętrem pogórza i regłem dolnym na wysokości około 400 - 590 m (Jasiewicz, 1963, *Monogr. Bot.*, 20; Zarzycki, 1963, *Acta Agraria et Silvestria*, 3), natomiast na Sądecczyźnie sięga do 550 - 560 m (Pawłowski, 1925, *Geobotaniczne stosunki Sądecczyzny*).

Mimo bardzo szerokiej amplitudy ekologicznej *Q. robur* odznacza się dużymi wymaganiami glebowymi. Na uboższych glebach występuje w borach sosnowych (*Vaccinio myrtilli-Pinetum*) i borach mieszanych sosnowo-dębowych (zespoły związku *Pino-Quercion*). Na bogatszych siedliskach pojawia się w łągach: *Circaeo-Alnetum* i *Fraxino-Ulmetum*, gdzie spotyka się najokazalsze i najstarsze okazy tego gatunku. Często rośnie w zespołach: *Pino-Quercetum*, *Quercu-Piceetum* oraz w zespołach związku *Carpinion betuli* (Medwecka-Kornaś, 1972, w: *Szata Roślinna Polski*, 1). Na ogół unika drzewostanów złożonych z buka

i dębu bezszypułkowego, natomiast występuje z takimi gatunkami, jak *Populus tremula*, *Carpinus betulus*, *Pinus silvestris*, *Tilia cordata*, *T. platyphyllos*, *Acer pseudoplatanus*, *A. platanoides*, *Picea excelsa* i in.

Celem ochrony najpiękniejszych drzew i drzewostanów dębu szypułkowego utworzono wiele rezerwatów. Do najciekawszych należą: Kolno Międzychodzkie i Dębina w Wielkopolsce, Dębowy Ostrów koło Świebodzina, Królowa Droga pod Parczewem i wiele innych. Oprócz tego szereg wiekowych okazów dębu szypułkowego uznano za pomniki przyrody (np. „Bartek” w Samsonowie koło Zagnańska, „Dąb Bażyńskiego” w Kadynach).

Mapa rozmieszczenia *Q. robur* w Polsce nie była do tej pory opracowana, istnieją natomiast mapy i szkice dla poszczególnych regionów. I tak np. K. Zarzycki opublikował w 1963 r. punktowe rozmieszczenie tego gatunku w Bieszczadach Zachodnich (l. c.), J. Staszkievicz w województwie nowosądeckim (1968, Rocz. Sekeji Dendr. PTB, 22), D. Fijałkowski w 1968 r. na Lubelszczyźnie (Sylvan, 112, 12), a A. Hałubek i K. Towpasz w Karpatach (1973, Zesz. Nauk. U. J., Pr. Bot., 1).

The overall range of this species covers almost the whole of Europe, from the shores of the Mediterranean to Scandinavia. The northern limit of the range passes through northern Scotland, the Norwegian coast up to 63° of latitude North, through southern Sweden and Finland, the centre of the East European lowlands, till the southern Urals and the middle course of the Volga river. In the south *Q. robur* occurs in the northern part of the Iberian peninsula, on the Apennine peninsula, on the Balkans and in central Ukraine (Meusel, Jäger, Weinert, 1965, Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora). Besides this a subspecies of this oak, *Q. robur* subsp. *pedunculiflora* (C. Koch) Menits., which is frequently considered as an independent taxon, has been reported from the Balkan peninsula, from the Crimea, the Caucasus, from Turkey and northern Iran (Menitsky, 1972, Novitates Systematicae Plantarum Vascularium, 9).

In vertical distribution this oak is known from the mountains of Armenia and Kurdistan and from the Caucasus from an elevation of 1800 m (Menitsky, l. c.; Svoboda, 1955, Lesni dřeviny a jejich porosty, 2), from the Swiss Alps up to 1420 m (Hegi, 1957, Illustrierte Flora von Mittel-Europa, 5, 3), from the southern Carpathians and northern Balkans up to 1200 - 1300 m (Svoboda, l. c.), from the mountains of northern Tirol up to 1000 m and in a shrub form up to 1225 m and in the Bavarian Forest up to 970 m (Meusel, Jäger, Weinert, l. c.).

A map of the general distribution of *Q. robur* has been described several times — most recently it has been published in 1965 by H. Meusel, E. Jäger and E. Weinert (l. c.).

Q. robur occurs commonly in the lowlands and in the lower parts of the mountains. It most commonly grows on degraded chernozems and river alluvia, where it also attains major dimensions. It is commonly found together with *Fraxinus excelsior*, *Carpinus betulus*, *C. orientalis*, *Populus tremula*, *Ulmus scabra*, *Ulmus campestris*, *Tilia cordata*, *Picea excelsa*, *Corylus avellana*, *Cornus sanguinea*, *C. mas*, *Prunus spinosa*, *Frangula alnus* and other species (Sokolov, 1951, Dereva i Kustarniki SSSR, 2; Hegi, l. c.; Svoboda, l. c.). In the northern part of its range it grows in the river valleys and in the central part enters the watersheds occurring mixed with fir; in the south it usually forms pure oak-woods. *Q. robur* is rather resistant to draught and high saltiness of the soil, thus it is frequently found in steppe forests (Sokolov, l. c.).

In Poland *Q. robur* is a transitory species. It occurs commonly on the lowlands and in the prealps. It is one of the main component of our forests. In Gorce it grows to 600 m (Kornaś, 1957, Monogr. Bot., 5), in western Bieszczady it marks the limit between the prealps and the lower reaches of the mountains, at an elevation of about 400 - 590 m (Jasiewicz, 1963, Monogr. Bot., 20; Zarzycki, 1963, Acta Agraria et Silvestria, 3), while in Sądecczyzna it reaches 550 - 560 m (Pawłowski, 1925, Geobotaniczne stosunki Sądecczyzny).

In spite of the very large ecological amplitude *Q. robur* is characterized by great soil requirements. On poorer soils it grows in pine forests (*Vaccinio myrtilli-Pinetum*) and in mixed oak-pine forests (associations from the alliance *Pino-Quercion*). On fruitful sites it can be found on carrs: *Circaeo-Alnetum* and

Fraxino-Ulmetum, where most magnificent and oldest specimens of the species can be found. It frequently grows in the associations *Pino-Quercetum*, *Quercu-Piceetum* and in the associations from the alliance *Carpinion betuli* (Medwecka-Kornaś, 1972, in Szata Roślinna Polski, 1). It generally avoids stands composed of beech and sessile oak, but it occurs with such species as *Populus tremula*, *Carpinus betulus*, *Pinus silvestris*, *Tilia cordata*, *T. platyphyllos*, *Acer pseudoplatanus*, *A. platanoides*, *Picea excelsa* and others.

In order to protect the most beautiful trees and stands of *Q. robur* many reserves have been created. The most interesting ones are: Kolno Międzychodzkie and Dębina in Wielkopolska, Dębowy Ostrów near Świebodzin, Królowa Droga near Parczew and many others. Besides several very old specimens of this oak have been placed under protection as „monuments of nature” (e. g. „Bartek” in Samsonów near Zagnańsk, „Dąb Bażyńskiego” in Kadyny).

A map of the distribution of *Q. robur* in Poland has not been prepared so far, but there exist maps and diagrams for individual regions. K. Zarzycki published in 1963 a point map of distribution of this species in Western Bieszczady (l. c.), J. Staszkievicz for the Nowy Sącz region (1968, Roczn. Sekcji Dendr. PTB, 22), D. Fijałkowski in 1968 for the Lublin region (Sylvan, 112, 12), and A. Hałubek and K. Towpasz for the Carpathians (1973, Zesz. Nauk. U. J., Pr. Bot., 1).

Общий ареал этого вида охватывает почти всю Европу, от побережья Средиземного моря до Скандинавии. Северная граница ареала проходит через северную Шотландию, побережье Норвегии (до 68° с.ш.), через южную Швецию и южную Финляндию, середину Восточно-Европейской низменности до Южного Урала и среднего течения Волги. На юге он встречается в северной части Пиренейского полуострова, на Аппенинском полуострове и на Балканах, а также на средней Украине (Meusel, Jäger, Weinert, 1965, Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora). Кроме того, его подвид *Q. robur* subsp. *pedunculiflora* (C. Koch) Menits., принимаемый часто за самостоятельный вид, зарегистрирован на Балканском полуострове, в Крыму, на Кавказе, в Турции и в северном Иране (Меницкий, 1972, Новости систематики высших растений, 9).

Если говорить о вертикальном размещении дуба черешчатого, он отмечен в горах Армении и Курдистана, а также на Кавказе на высоте 1800 м над ур. м. (Меницкий l. c.; Svoboda, 1955, Lesni dřeviny a jejich porosty, 2), в Швейцарских Альпах поднимается до 1420 м (Hegi, 1957, Illustrierte Flora von Mittel-Europa, 5, 3), на Южных Карпатах и на северных Балканах — до 1200 - 1300 м (Svoboda, l. c.), в горах Северного Тироля — до 1000 м, а в кустраниковой форме — до 1225 м, в Баварском Лесу — до 970 м (Meusel, Jäger, Weinert, l. c.).

Карта общего распространения вида составлялась неоднократно. Последний раз в 1965 г. (Meusel, Jäger, Weinert, l. c.).

Q. robur произрастает обычно на низменностях и на нижних ярусах гор. Чаще всего встречается на деградированных черноземах и на речных аллювиях, где деревья достигают наибольших размеров. Растет вместе с *Fraxinus excelsior*, *Carpinus betulus*, *C. orientalis*, *Populus tremula*, *Ulmus scabra*, *Ulmus campestris*, *Tilia cordata*, *Picea excelsa*, *Corylus avellana*, *Cornus sanguinea*, *C. mas*, *Prunus spinosa*, *Frangula alnus* и другими видами (Соколов, 1951, Деревья и кустарники СССР, 2; Hegi, l. c.; Svoboda, l. c.). В северной части своего ареала растет в долинах рек, а в центральной части выходит на междуречья, образуя смешанные дубово-пихтовые леса; на юге образует чистые дубравы.

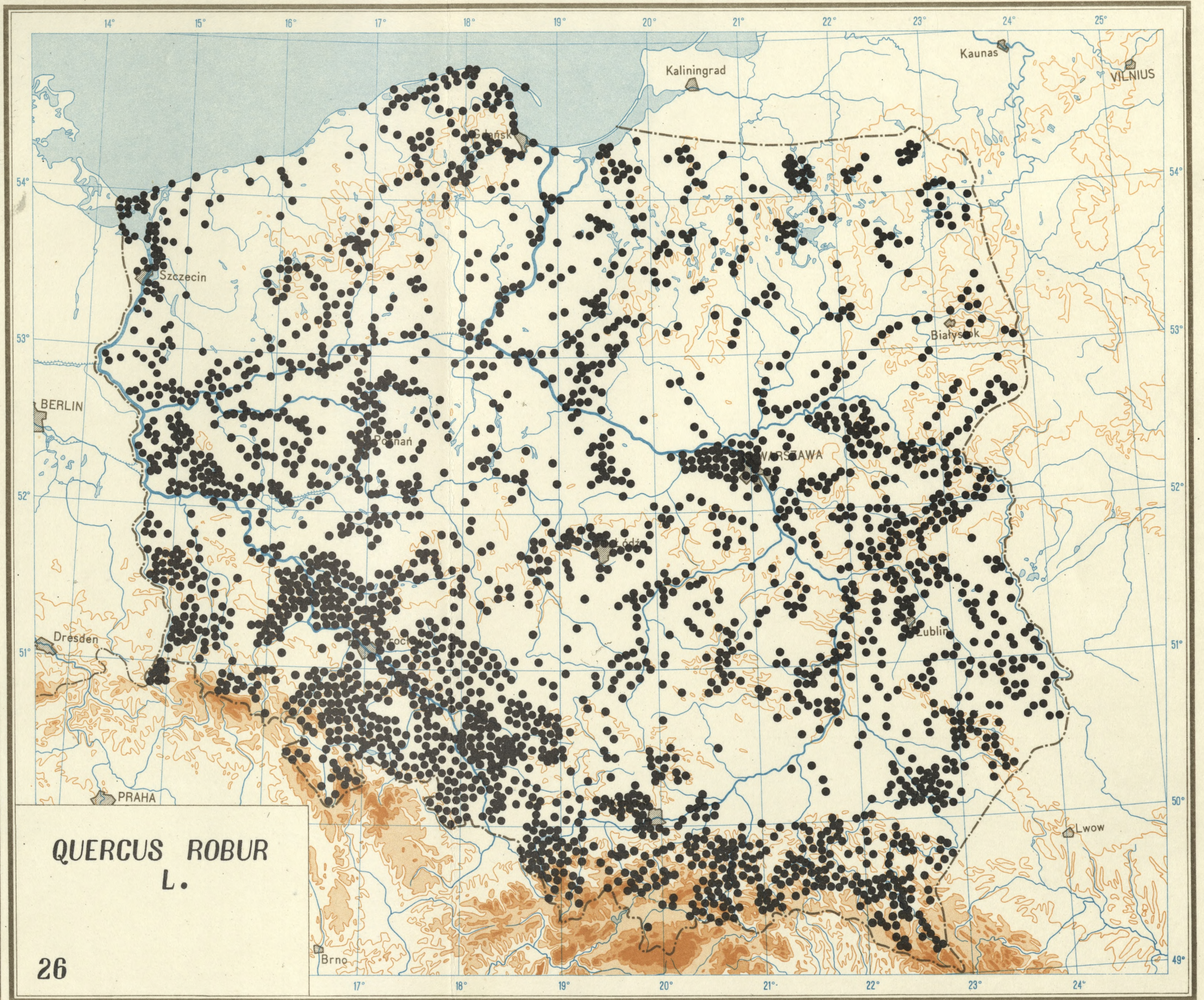
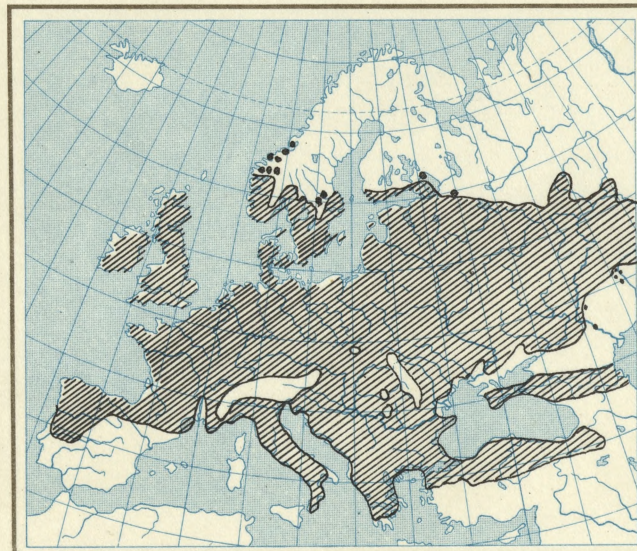
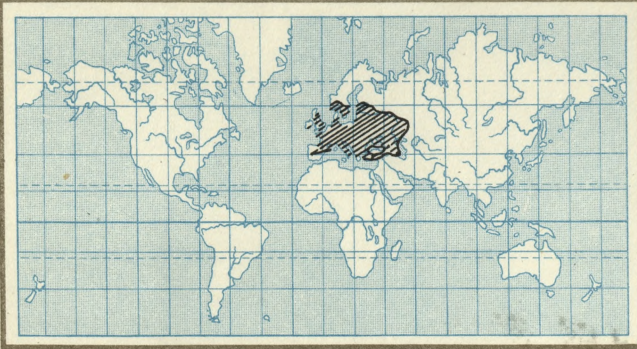
В Польше дуб черешчатый является проходным видом, растущим на низменностях и на возвышенностях. Это один из главных компонентов наших древостоев. В Горцах поднимается до 600 м над ур. м. (Kornaś, 1957, Monogr. Bot. 5), в Западных Бещадах обозначает границу между ярусом возвышенности и нижним ярусом горных лесов на высоте около 400 - 590 м (Jasiewicz, 1963, Monogr. Bot., 20; Zarzycki, 1963, Acta Agraria et Silvestria, 3), в то же время на Сондешизне дуб черешчатый достигает 550 - 560 м (Pawłowski, 1925, Geobotaniczne stosunki Sądeczyzny).

Несмотря на очень широкую экологическую амплитуду для *Q. robur* характерна высокая требовательность к эдафическим условиям. На более бедных почвах он представлен в сосновых (*Vaccinio myrtilli-*

-*Pinetum*) и в смешанных сосново-дубовых борах (сообщества из союза *Pino-Quercion*). В богатых местобитаниях появляется в пойменных лесах (*Circaeo-Alnetum* и *Fragino-Ulmetum*), где находятся самые старые и самые мощные представители вида. Часто растёт в сообществах *Pino-Quercetum*, *Quercio-Piceetum* и сообществах из союза *Carpinion betuli* (Medwecka-Kornaś, 1972, Szata Roślinna Polski, 1). Обычно избегает древостоев, сложенных из бука и дуба скального, в то же время растёт вместе с такими видами как *Populus tremula*, *Carpinus betulus*, *Pinus silvestris*, *Tilia cordata*, *T. platyphyllos*, *Acer pseudoplatanus*, *A. platanoides*, *Picea excelsa* и др.

В целях охраны самых красивых деревьев и древостоев создан ряд резерваций. К наиболее интересным из них принадлежат: Кольно Мендзыходские, и Денбина в Великой Польше, Денбовы Остров около Свободзина, Крулёва Дрога под Парчевом и много других. Кроме того, некоторые многовековые экземпляры дуба черешчатого признаны памятниками природы (например, „Бартак” в Самсонове около Загнаньска, дуб „Бажинского” в Кадынах).

Карта размещения *Q. robur* в Польше до сих пор не составлялась, однако имеются карты для отдельных районов. Так, например, составлена карта размещения вида в Западных Бещадах (Zarzycki, l. c.), в Новосондецком воеводстве (Staszkievicz, 1968, Roczn. Sekcji Dendr. PTB, 22) в Люблинском воеводстве (Fijałkowski, 1968, Sylwan, 112, 12), на Карпатах (Hałubek, Towpasz, 1973, Zesz. Nauk. U.J., Pr. Bot., 1).

QUERCUS ROBUR
L.

26

QUERCUS ROBUR L.

26